

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ו', תשט"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מגנזי הלשון

לשונות מן המדרש

פרשת תרומה

קפד) שלמה אמר: "האמנם ישב אלהים על הארץ" (מ"א ח כז). אמר משה: ומה בית המקדש שהוא יותר ויותר מן המשכן, שלמה אומר כך, משכן על אחת כמה וכמה (שמות רבה לד א).

יש בהכפלת המלה "יותר" חסכון מלים מפליא: במקום לומר "ומה בית המקדש שהוא יותר גדול, יותר רחב, יותר נאה וכו'" הוא מקצר ואומר "יותר ויותר", ופטור מפירוט. באמרך, למשל, "פלוגי הוא יותר ויותר ממני", אתה פטור מפירוט, כי היתרון מובן מן ההשוואה עצמה, אם לעושר, לחכמה, לגבורה, או לכל הדברים הללו יחד. — שימוש לשון נאה זה נעלם מעיני כל בעלי המילונים. בהיכל רש"י מובאות אמנם דוגמאות מלשון רש"י של "יותר ויותר", אבל לא במובן שלנו, אלא כהפלגה בלבד.

פרשת תשא

קפח) ארח ישרים סלולה, כבושה לפני ישראל: משמיעים אותם על השקלים באחד באדר, ונגבים באחד בניסן. אם תאמר נגבים יותר מכחם? לא היו נגבים דבר גדול אלא מחצית השקל (פסיקתא רבתי כי תשא, פרשת שקלים). הנפעל "נגבה" משמש גם לדבר הנחבע, כגון חוב או

צדקה: „קפה של צדקה נגבית בשנים“ (ב״ב ח ע״ב); וגם לגוף שממנו גובים. שימוש לשון אחרון זה אינו שגור בפי הקהל. במילונו התלמודי של לוי אין שום דוגמה לשימוש זה. פִּין בִּהאוצר״ מציין אותו ומביא דוגמה: „אעפ״י שהן נגבין אנוניות (ויק״ר כג), וטעמו שגובים מהם״. פִּין מביא עוד דוגמה אחת מדרך ארץ זוטא ב במובן המוסרי: „אם הרעוך הרבה יהי בעיניך מעט, ואמור כמעט נגבית״. וזו מובאה גם בבן־יהודה בין שאר ההבאות של „גבה״ בנפעל, בלי ציון, שהכוונה לגוף שממנו גובים. רק יסטרוב מביא את הדוגמה מן הפסיקתא שהובאה לעיל.

קפו) הרבה פעמים שאדם מחבב בלבו לעשות מצוה (צדקה), ויצר הרע בתוכו אומר: מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסיך? עד שאתה נותן לאחרים, תן לבניך (שמות רבה לו). מחבב בלבו לעשות — מטפח בלבו מחשבה טובה על עשיית דבר.

קפו) משל למלך, שהיה לו אוהב ובקש למנות קתליקוס (שומר אוצרות) ומנהו על כל בית גנזיו. לאחר ימים בקש לעשות אסטרטיגוס (שר צבא) והיה אותו אוהבו סבור שמא יעשהו, ולא עשאו (שם לו).

„אותו עם השם בכינוי, „אותו אוהבו״, במקום הרגיל „אותו אוהב״ אינו ידוע לי ממקום אחר. בעלי המילונים לא הרגישו בשימוש לשון זה.

קפח) בקש הקב״ה למנות על מלאכת המשכן ועשאו למשה גזבר על הדיינים (צ״ל: האדנים. — הרש״ש) ועל הכל (שם, שם).

לשון „היעשות גזבר עלי אינו נמצא במילונים.
וראה גם תנחומא תצוה ו: „ויקחו אליך“ — עַתָּה הוּא גִזְבֵּר
עַל דָּבָר.

קפט) אמר ר' חנינא בן פזי: אין לך גדול משבט
יהודה, ואין לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחינות (השפחות).
אמר הקב"ה: יבוא ויזדווג לו, שלא יהו מבזין אותו ושלא
יהיה אדם רוחו גסה עליו, לפי שהגדול והקטן שוין לפני
המקום: בצלאל משל יהודה, ואהליאב מדן, והוא מזדווג לו.
(שם פרשה מ).

רוחו גסה עליו — מתייהר, מתגאה. הקש: „והיתה
דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה“ (תענית
כ' ע"א).

קץ) אמר רשב"י: י"א יום היו עם הקב"ה וכ"ט יום
היו מתחשבים, היאך לעשות את העגל (שם מב).
התחשב — הרהר ועיין.